

<https://doi.org/10.54333/kulutustutkimus.122741>

Kirja-arvio

Sarantola-Weiss, Minna (2022)

Me halusimme kaiken. 1980-luvun historiaa.

Siltala. 316 s.

Visa Heinonen ja Mika Pantzar

Hyvällä maulla kuvitetut Suomen lähihistoriaa käsittelevät tietokirjat löytänevät tiensä haluttujen lahjojen joukkoon. Helsingin kaupunginmuseon tutkimuspäällikön, kulttuurihistorian dosentti Minna Sarantola-Weissin uusin teos on onnistunut esitys materialismin, estetiikan ja ”kulutusjuhlan” vuosikymmeneksi leimatun 1980-luvun Suomesta. Kyseinen vuosikymmen on monin tavoin kiinnostava ajanjakso maamme lähihistoriassa. 1970-lukua Reilusti ruskeaa -teoksessaan tulkinnut Sarantola-Weiss jatkaa epookkihistorian tarkastelua runsaalla kuvamateriaalilla höystetyssä uutuusteoksessaan. Kyseessä on suurelle yleisölle tarkoitettu tietokirja. Se tyydyttänee monien 1980-luvulla nuoruuttaan eläneiden suomalaisten nostalgian kaipuuta. Sujuvasti ja hauskastikin kirjoitettu teos sopii kyllä kaikille lähihistoriasta kiinnostuneille historian harrastajille sekä yliopistolliseksi oppikirjaksi maamme lähihistoriaa käsitteleville opintojaksoille. Teoksen alkuun on tiivistetty lyhyesti 1980-luvun tapahtumahistoriaa, mikä auttaa lukijaa hahmottamaan vuosikymmenen keskeisiä tapahtumia niin Suomessa kuin maailmallakin.

Sarantola-Weiss ilmoittaa rehellisesti teoksen ensimmäisessä tarkastelevansa 1980-lukua ”1960-luvun alkupuolella syntyneen helsinkiläisen historianopiskelijan” näkökulmasta. Se on siis hänen tutkijapositionsa. Hän on siinä varmaankin oikeassa, että 1980-lukua on tarkasteltu usein seuraavan vuosikymmenen alun laman näkökulmasta. Silloin 1980-luku on monille näyttäytynyt ahneuden ja narsismin vuosikymmenenä. Kulutuksen ja elämäntyylien erot kylläkin tasoittuivat vuosikymmenen kuluessa, joten eri puolilla Suomea päästiin nauttimaan aiemmin lähinnä kaupunkilaisille kuuluneista kulutuksen iloista. Positiivisessa kuvassa entistä useammat suomalaiset lomailivat ulkomailla, sisustivat kotiaan ja hankkivat viihde-elektronikkaa kuten videonauhureita, stereolaitteita, mikroaaltouuneja ja jopa tietokoneita. Sotien jälkeistä Suomea luonnehtinut yhtenäiskulttuuri alkoi vähitellen rakoilla edellisten vuosikymmenten tasa-arvoa edistäneiden hankkeiden kuten sosiaali- ja työttömyysturvan, peruskoulun ja terveyskeskusten tuotettua lisää hyvinvointia entistä laajemmille kansankerroksille.

Kirjan erityinen ansio on tinkimätön tapa käyttää akateemiseen kirjoittamiseen

kuuluvalla tavalla lähdeviitteitä ja antaa tunnustusta 1980-lukua tutkineille ja kuvaaville ihmisille. Huolimatta yksityiskohtaisten määrästä tarkkakaan lukija ei löydä huomauttamista. Yksi pieni kauneusvirhe on väite, jonka mukaan internet tuli 1980-luvulla. Tutkijapiirien tietoon se tuli kyseisen vuosikymmenen lopussa, mutta suuren yleisön käsitteeksi se muodostui vasta 1990-luvun puolivälissä ja sen kirjoitusasun vakiintuminen pienellä alkukirjaimella tapahtui vasta 2000-luvulla.

Teoksen teoreettisena taustakirjallisuutena Sarantola-Weiss on hyödyntänyt 1980- ja 1990-luvun vaihteessa vireää sukupolvitutkimusta J.-P. Roosia seuraten. 1980-lukulaisia luonnehdittiin lähiöiden ja hyvinvoinnin sukupolveksi tai sähköisukupolveksi. Jossain määrin teoksessa viitataan myös suomalaisen kulutuskulttuurin tutkimukseen, jota tekijä olisi voinut hyödyntää vielä enemmän. Muistetaanhan tarkasteltava vuosikymmen monesti nimenomaan kasvavasta materiaalisesta kulutuksesta, joskin silloin unohdetaan rahoitusmarkkinoiden vapautusta seurannut raivokas riskinotto ja harkitsemattomien investointien siivittäjä talouden ylikuumentuminen. Teoksessa tarkastellaan toki myös talouden ilmiöitä kuten rahoitusmarkkinoiden sääntelyn purkua, ”kulutusjuhlaa” ja ”kasinotaloutta”. Aineistonaan Sarantola-Weiss on käyttänyt runsaasti sanoma- ja aikakauslehdistöä ja suullisia tiedonantoja. Lisäksi lähdeluettelo sisältää sekä tutkimus- että aikalaiskirjallisuutta. Oman herkullisen lisänsä lukukokemukseen tuovat kuvituksena käytetyt henkilökohtaiset dokumentit kuten ylioppilaskunnan jäsenkortti, yksityiskokoelmista saadut kuvat, elokuva- ja konserttiliput sekä interrailkortti. Kaikkiaan teoksen kuvitus on huolellista ja hyvää työtä.

”Me halusimme kaiken” -teos etenee johdantoluvun jälkeen kotimaan politiikan ilmiöiden kuten konsensuspolitiikan, Neuvostoliiton suhteiden, rauhanliikkeen voimannäyttöjen ja ydinvoimakysymyksen tarkastelun jälkeen muutosvoimiin. Niitä olivat tiivistyvät länsisuhteet, yhteiskunnallisen sääntelyn purkaminen sekä televiestinnän ja tietotekniikan nopea kehitys. Ydinsodan uhka sai vuosikymmenen alkupuolella suuria joukkoja liikkeelle rauhanmarsseille. Kylmän sodan jännitys alkoi lieventyä Mihail Gorbatšovin käynnistettyä Neuvostoliiton kommunistisen puolueen pääsihteerinä uudistukset: perestroikan ja glasnostin. Kansainvälisessä politiikassa liennytyksenteili kylmän sodan loppua 1980-luvun päättyessä.

1970-luvun runsaasta suomettumispuheesta ja itseruoskinnasta huolimatta Suomi lännettyi täyttä vauhtia. Siitä huolimatta Mauno Koivisto pyrki Tasavallan Presidenttinä jatkamaan edeltäjiensä tiiviiden idänsuhteiden vaalimista. Rötösherrajahti, vuosikymmenen loppupuolen puhe hallitusta rakennemuutoksesta ja sähköisen viestinnän murros sääntelyn purkamisen myötä muokkasivat suomalaista yhteiskuntaa seuraavan vuosikymmenen tietoyhteiskunnan lopulliseen läpimurtoon. Tietokone alkoi muuttaa viestintäympäristöä peruuttamattomasti. Teoksen neljännessä luvussa tarkastellaan suomalaisia. Vuosikymmentä voidaan perustellusti luonnehtia keskiluokkaistumisen vuosikymmeneksi: keskiluokan arvot ja elämäntyyli muokkasivat suomalaista yhteiskuntaa uuteen uskoon. Suomi myös kansainvälistyi, ja monet naisasiainliikkeen tavoitteet alkoivat vähitellen toteutua. Yhä useammat ilmoittautuivat rohkeasti feministeiksi.

Sarantola-Weiss kuvaa myös vuosikymmenen talousmurrosta. Keskeisiä vaiheita murroksessa olivat rahoitusmarkkinoiden vapauttaminen, vuosikymmenen alun vakaa talouskasvu, Neuvostoliiton kaupan romahdus sekä 1990-luvun alun talouskriisiä pohjustaneet ”kulutusjuhla”, ”kasinotalous” ja pankkijärjestelmän kriisiytyminen 1980-luvun lopulla. Lainaa tyrkytettiin yrityksille ja kotitalouksille. Harkitsemattomat investoinnit paisuttivat ylikuumentunutta talouskuplaa, kunnes ongelmat purkautuivat 1990-luvun lamaan. Nykypäivän nuorten on mahdotonta tunnistaa se, kuinka vielä 1980-luvulla esimerkiksi omenien tuonti syksyisin oli rajoitettua suomalaisen omenatuotannon suojaamiseksi, tai että oli olemassa sota-ajan jääne Elinkeinohallitus, jonka tehtävänä oli hintojen vahvistaminen. Kauppalehden mukaan säännöstelytalouden loppu merkitsi sitä, että Suomi siirtyi lopultakin markkinatalouteen. Sodan jälkeen meni 40 vuotta tähän muutokseen. Vuonna 1983 maailmalle levisi käsite ”new economy”. Suomi oli monella tavalla uuden talouden aallonharjalla ja vuosikymmenen lopussa perustettiin esimerkiksi Hanki ja Jää-kustantamo, jonka kirjoissa muiden muassa Matti Virtanen, Matti Kortteinen ja Raimo Lovio kertoivat uuden ajan ”studiokulttuurista”. Mikrotietokoneen ajateltiin tarkoittavan sitä, että kenestä tahansa voi tulla kirjailija ja kuka tahansa voi alkaa painaa kirjoja.

Herkullisen käsittelyn teoksessa saavat myös monet ajan ilmiöt kuten lähinnä pääkaupunkiseudulla kukoistanut kaupunkilainen citykulttuuri, ravintolakulttuurin monipuolistuminen ja yöelämä, arkipäivän estetiikka, vapaa-ajan ja populaarimusiikin ilmiöt sekä pukeutuminen ja muoti. Neuvostoliiton matkailun huippuvuodet ennen reaaliosialismin kaatumista, Commodore-kotitietokoneet, Miami Vicet ja Ritari Ässät sekä elektroniikkapelit käsitellään herkkästi. Vuosikymmenen liikunnallisuus ja jopa narsismia lähestynyt kehon ja ulkonäön palvonta nostivat esiin uusia sankareita kuten kehonrakentajia ja laulavia mäkihyppääjiä. Tietylnainen häpeämättömyys leimasi vuosikymmentä. Golf ja tenniksen peluu sekä purjehtiminen saivat uusia harrastajia. Populaarimusiikki siirtyi digiaikaan cd-levyjen myötä. C-kasettien ja vinyylilevyjen uusi tuleminen 2010-luvulla on mielenkiintoinen esimerkki nostalgiaa. Kertaustyylit kuuluvat muotiin. Milloin nähdään olkatoppauksien ja tuulipukujen uusi tuleminen?

”Uudenlainen Suomi”, kirjan viimeinen jakso kertoo siitä, kuinka 1980-luku tuotti monia yhä 2020-luvulla näkyviä piirteitä. Markkinaliberalismin tai vihreän aatteen suomalaiset siemenet kylvettiin aikaa sitten ja esimerkiksi arvotutkimusten mukaan juuri 1980-luvulla uudenlaiset sekä yksilölliset että kollektiiviset arvostukset näkyivät selkeästi. Rikkaan aineiston myötä Minna Sarantola-Weiss onnistuu välttämään yksiuolotteisen käsityksen tuosta vuosikymmenestä, vaikka hänen oma nuoren ihmisen kokemuksensa taisi olla valoa ja eteenpäin menemistä. Ei ole lainkaan yksinkertaista tiivistää yhteen kirjaan olkatoppauksia, Lenitaa ja valkoisia sukkia, Lepakkoa, Kojjärveä, Hantta Krausea, tietoyhteiskuntaa, rauhanliikettä, kaupunkiaktivismia, juppeja ja markkinatalouden syntyä. 1980-luvun nuorina aikuisina (synt. 1956 ja 1958) olemme sitä mieltä, että Sarantola-Weiss onnistui erinomaisesti tuomaan esiin kehityksen monimuotoisuutta.

Kirjoittajatiedot

Visa Heinonen ja Mika Pantzar toimivat professoreina Helsingin yliopiston Kuluttajatutkimuskeskuksessa.
